

E-könyvek használata egy amerikai egyetemi könyvtárban

A kezdeti csalódásokat követően az utóbbi néhány év fellendülést hozott az elektronikus könyvek piacán. A Sony és az Amazon e-bookolvasóihoz hasonló új eszközök debütálása mellett újszerű hozzáférési modellek jelentek meg, amelyek egyrészt az elektronikus folyóiratokéhoz hasonlatosak, másrészt a formához illő tartalmat: referenszműveket és kézikönyveket kínálnak. A könyvtárakat két további szempont: a kényelmes használat olvasói igénye és a nyomtatott művek beszerzésének egyre költségesebb volta is arra ösztökéli, hogy átgondolva gyarapítási politikájukat, nyissanak az e-bookok irányába.

2008 májusában a Springer kiadó piackutató osztályával együttműködésben az Illinois Egyetemen felmérést végeztek arról, vajon a hallgatók és az egyetemi alkalmazottak milyen ismeretekkel rendelkeznek az e-könyvekre vonatkozóan; mennyire használják az e-bookokat; hogyan vélekednek róluk. Az egyetem könyvtára körülbelül 292 ezer e-könyvhöz nyújt hozzáférést. Az e-bookgyűjtemény több tudományterületet ölel fel, a műveket különböző kiadóktól, szállítóktól vásárolják (Springer, Wiley Blackwell, Cengage Gale Group, Safari, NetLibrary stb.). A művek meglétéről többféle módon tájékoztatják az olvasót. Ha megvan a nyomtatott mű, a bibliográfiai leírásban elhelyezik az online verzió URL-jét. Ha csak elektronikus változatban van meg a könyv, feltöltik a katalógusba a hozzá tartozó leírást. Bizonyos e-bookokat címlistákon keresztül tesznek hozzáférhetővé linkfeloldók segítségével. Egyes szolgáltatók (Springer, Google) e-könyvei pedig közvetlenül kereshetők a könyvtár keresőfelületéről.

A könyvtár 2005 óta foglalkozik e-könyvek nagyobb tételben történő beszerzésével, és egyre inkább jellemző, hogy a műveket nyomtatott helyett elektronikus formátumban vásárolják meg. E tendenciával párhuzamosan az utóbbi években megnövekedett az érdeklődés az e-könyvek iránt. 2009 februárjáig összesen 124 026 fejezetletöltést regisztráltak, amelyből 3992 letöltés a 2006 au-

gusztusa és decembere közötti időszakra esett. A 2007-es esztendőben 26 675 letöltés történt. Ez a szám 2008-ban már 82 622-re emelkedett, végül semelyik előző hónapban nem regisztráltak annyi letöltést (10 737), mint 2009 januárjában. Fontos hozzátenni: 2006 májusáig a linkfeloldón (rekordtól a teljes szövegű forráshoz vezető szoftver) kívül egyéb hozzáférési pontokat nem aktiváltak, a felhasználók ennek ellenére megtalálták az utat az elektronikus tartalmakhoz. Az e-könyvek használata akkor mutatott fellendülést, amikor megtörtént a MARC rekordok feltöltése a könyvtár katalógusába, valamint amikor a műveket a közös keresőfelületről is kereshetővé tették. A megnövekedett használat ténye ösztökélte arra a könyvtár dolgozóit, hogy kérdéseket tegyenek föl olvasóiknak az elektronikus könyvekre vonatkozóan.

A 2008. április 24-e és május 4-e között zajló felmérésben hozzávetőleg 47 ezer hallgatót és egyetemi alkalmazottat kerestek meg e-mailben. A megkérdezettek 3%-a, 1547 személy válaszolt a megkeresésre. Említést érdemel, hogy a válaszolók összesen 3088 megjegyzést fűztek a különböző kérdésekhez.

Ami a válaszadók összetételét illeti: 40%-uk bachelor, 37%-uk mesteri vagy doktori szintű képzésben vesz részt. 11% oktató (tanár vagy tanársegéd), a többiek egyetemi alkalmazottak; 42% a természettudományokban, 27% a társadalomtudományokban, 20% a humán tudományokban érdekelt; kétharmaduk 30 év alatti.

A válaszolók 55%-a nyilatkozott úgy, hogy előzőleg is tudatában volt annak, hogy a könyvtár állományában elektronikus könyvek is találhatóak. Az egyetemi alkalmazottak 60%-a, a felsőbb szintű képzésben résztvevők 53%-a, a bachelor szintű képzésben résztvevők 61%-a volt tisztában azzal, hogy a könyvtárban van ilyen szolgáltatás. A válaszolók 57%-a jelezte, hogy használt e-könyveket. Megoszlásuk az előbbi három csoport tekintetében: 60%, 60%, 55,5%. Az e-könyveket nem

használók közül 41%-nak nem volt tudomása a szolgáltatásról, 18% pedig úgy nyilatkozott: eleddig nem volt rá szüksége. 15% nem szeret képernyőről olvasni; 10% nem tudta, hol találja az e-könyveket; 7% a nyomtatott könyveket részesíti előnyben.

A kérdésekhez fűzött megjegyzésekből kiderül, hogy az olvasók egy része nem tudja, pontosan mit takar az „elektronikus könyv” fogalma, így sokszor azzal sincsen tisztában, hogy épp egy ilyen termékkel van dolga. Gondot okoz továbbá az elektronikus folyóirat és e-book közötti különbségtétel.

A használat tekintetében pozitívan nyilatkozók közül 4% napi rendszerességgel, 18% heti egy alkalommal, 30% havonta egyszer használ elektronikus könyveket. 59% nyilatkozott úgy, hogy elsősorban referenszműveket olvas elektronikus formátumban. Az e-bookokat a többség kutatás (78%) és tanulás (56%) céljából használja. Csoportokra lebontva, a kutatási céllal történő használat tekintetében az egyetemi dolgozók vannak a legtöbben (91%), őket követik a mesteri és doktori szintű képzésben résztvevők (83%).

Az elektronikus könyvek előnyeiként a válaszolók a deszktopról való azonnali elérhetőséget (27%), a kulcsszavakra való keresést (25%), a mindenhol való elérhetőséget (17%), a hordozhatóságot (15%) és a környezetbarátságot (15%) sorolták fel. A kényelem és az időhatékonyaság szempontjai hangsúlyt kaptak a vonatkozó kérdéshez fűzött megjegyzésekben is. Legnagyobb előnyként ugyanakkor az egyes fejezetek, az olvasó számára fontos szövegrészek külön kezelhetőségét említik.

A hátrányok: a képernyőről való olvasás (33%), a navigációs problémák (10%), a helymeghatározással és a kereséssel kapcsolatos problémák (pl. az e-könyvek csak bizonyos gépekről olvashatók, különböző megszorításokkal, valamint esetenként szabadszöveges keresésre alkalmatlan képfájlok-ból állnak). E problémák egy részét a technológia fejlődése nyilvánvalóan orvosolja majd.

A nyomtatott és az elektronikus könyvek összehasonlítását célzó kérdésekre adott válaszokból kiderült, hogy a felmérésben résztvevők több szempontból is az e-könyvek mellett teszik le a voksukat (kevesebb helyet foglalnak, a nap 24 órájában rendelkezésre állnak, könnyebben másolhatók és bárholnan elérhetők). Másfelől a használat egyszerűsége tekintetében a válaszok a hagyományos könyvek irányában tolódtak el. A válaszadók úgy tartották, a hagyományos könyvek olvasása könnyebb és élvezetesebb, és ha egy könyvet az elejétől a végéig szeretnének elolvasni, inkább a nyomtatott verziót választják. A jövőbeni olvasási szokásaikat firtató kérdésre adott válaszokból kiderült, hogy 11%-uk úgy gondolja, hogy az elektronikus, 26%-uk pedig, hogy a nyomtatott könyveket fogja az elkövetkező öt évben előnyben részesíteni. 56% kombinálni fogja a két formátum használatát.

A felmérésből kitűnik tehát, hogy egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik az elektronikus könyvek használata iránt. Gondot okoz, valamint a könyvtárak részéről különös odafigyelést igényel a megfelelő felhasználói jogosultságokat és hozzáférési lehetőséget nyújtó licenccel ellátott tartalmak beszerzése. A piacon egyelőre kevés olyan kiadó működik, amely a könyvtárak számára is előnyös e-könyvbeszerezési modellt kínál.

Szükség van továbbá az e-könyvekben való szabadszöveges keresés fejlesztésére, hogy az e-folyóiratokéhoz hasonló szintű szolgáltatást lehessen általuk nyújtani, valamint az e-bookokról szóló absztraktoknak a már meglévő adatbázisokba való integrálására. Az olvasóknak a felmérésben taglalt észrevételei további útmutatással szolgálhatnak az elektronikus könyv szolgáltatásfejlesztését illetően.

/SHELBURNE, Wendy Allen: E-book usage in an academic library: user attitudes and behaviors. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 33. köt. 2–3. sz. 2009. p. 59–72./

(Dancs Szabolcs)